

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Сокоринського Володимира Олеговича

«ФЕНОМЕН ЦИФРОВОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗАГРОЗ ДЕМОКРАТІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі
знань 05 соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 – Політологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які не лише створили безпрецедентні можливості для комунікації, знань і розвитку, але й породили нові форми соціального контролю, маніпуляції свідомістю та обмеження свободи. Експансія інформаційно-комунікаційних технологій докорінно змінює природу політичної влади, легітимність інституцій, характер громадянської участі та межі приватності. У цьому контексті постає проблема аналізу цифрового тоталітаризму як особливого типу владного режиму, що ґрунтується на алгоритмічному управлінні, моніторингу поведінки, обмеженні альтернативного мислення та делегуванні політичних функцій приватним технологічним структурам.

Актуальність дисертації для політичної науки також полягає у тому, що здійснено комплексне дослідження теоретико-методологічних підходів до аналізу впливу цифрових технологій на демократичні практики, системний аналіз трансформації механізмів захисту прав людини в умовах цифрової гібридності політичного контролю, а також належне обґрунтування транснаціональних загроз, які пов'язані з концентрацією владних повноважень в руках технологічних корпорацій, здатних фактично формувати інформаційний порядок денний у масштабах планети.

Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексної науково-дослідної теми «Динаміка локальних політичних процесів в умовах глобальної світ-системної трансформації» (державна реєстрація № 0123U102703 від

28.05.23), що розробляється кафедрою політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Мета роботи сформульована автором як «виявлення сутності феномену цифрового тоталітаризму як загрози демократичного розвитку в умовах інформаційного суспільства, аналіз його основних механізмів впливу на права, свободи людини та обґрунтування напрямів удосконалення системи їхнього захисту в інформаційному суспільстві» на наш погляд, реалізована. Її реалізація здійснювалася шляхом вирішення низки актуальних завдань: проаналізувати еволюцію концепції тоталітаризму та її трансформацію в контексті цифрового розвитку; Охарактеризувати ключові ознаки інформаційного суспільства як передумови формування нових форм політичного контролю; розглянути методологічні підходи до вивчення цифровізації влади, контролю та управління; виявити основні технологічні інструменти, що використовуються для цифрового моніторингу, цензури та інформаційного впливу; простежити приклади алгоритмічної цензури, процеси маніпуляції інформацією та контролю політичного дискурсу; визначити роль технологічних корпорацій як суб'єктів політичного впливу, досліджуючи їх відношення до трансформації режимів інформаційного управління в умовах цифрових технологій; дослідити механізми захисту прав людини в умовах цифрових трансформацій та порівняти ефективність регуляторних практик у демократичних і авторитарних державах; оцінити використання цифрових технологій у політичних практиках, спрямованих на протидію загрозам цифрового тоталітаризму, зокрема, на формування нових механізмів державного і громадянського контролю; з'ясувати політико-правову базу захисту прав людини, що функціонують в умовах цифровізації, та виявити перспективи їх удосконалення для ефективнішого забезпечення прав людини в цифрову епоху.

Наукова новизна отриманих результатів. Внесок здобувача полягає в тому, що вперше у вітчизняній політичній науці здійснено та обґрунтовано комплексний аналіз феномену «цифрового тоталітаризму» та його загрози

демократії в інформаційних суспільствах. Запропоновано авторське визначення цього явища й систематизовано політичні, правові та соціально-культурні заходи протидії.

Автором вперше: системно проаналізовано та сформульовано теоретико-методологічні засади аналізу цифрового тоталітаризму як системного явища, що виникає в цифрову епоху на основі синтезу цифрових технологій, інформаційного контролю та структур політичної влади; запропоновано оновлену типологію форм цифрового контролю, яка враховує як державні, так і корпоративні механізми впливу на інформаційний простір і поведінку громадян; досліджено сучасний світовий досвід та сформульоване авторське розуміння «цифрового тоталітаризму» як системи цифрових інструментів та технологій управління суспільством, що значно посилює характер загроз демократії; представлено авторське тлумачення феномену «цифрового тоталітаризму», який перестає бути лише домінуванням однієї партії чи концентрацією влади — він трансформується у розгалужену систему соціотехнічного впливу, де контроль реалізується через алгоритмічне управління поведінкою громадян, збір та аналіз персональних даних, моделювання публічного дискурсу, а також нормативне та технічне обмеження доступу до інформації.

Набули подальшого розвитку: розуміння та тлумачення феномену цифрового тоталітаризму в контексті трансформацій демократичних інституцій в інформаційному суспільстві; систематизовано загрози демократичним правам і свободам, що виникають внаслідок монополізації цифрових платформ та централізації даних з боку технологічних корпорацій; досліджено роль великих технологічних корпорацій у формуванні цифрової архітектури влади та їх вплив на політичні процеси.

Автором було уточнено: понятійно-категоріальний апарат дослідження цифрового тоталітаризму, з урахуванням міждисциплінарного підходу (соціологія, філософія, політологія, право); сучасні наукові підходи до аналізу цифрового тоталітаризму, зокрема його типологія та відмінність від класичних

підходів тлумачення; системне осмислення викликів та загроз процесів цифровізації для сучасного етапу розвитку демократії.

Важливим доробком роботи є збір та аналіз значного масиву фактологічних даних та систематизація існуючих наукових підходів до вивчення феномену цифрового тоталітаризму та його загроз основним стандартам демократії у інформаційному суспільстві.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження має широкі перспективи застосування і полягає у використанні у практичній діяльності для врахування переваг та недоліків, а також вироблення ефективного законодавства про закріплення прав та свобод людини та громадянина в умовах цифрового тоталітаризму.

Отримані результати можуть використовуватися у науково-дослідницькій роботі для подальшого дослідження теоретичних питань політології, історії, теорії прав людини; під час навчального процесу при викладанні дисциплін: «Політологія», «Вступ до фаху», «Загальна теорія політики», «Порівняльний аналіз політичних систем», «Сучасна зарубіжна політологія», «Політична культура та ідеологія», «Політичні комунікації», «Політична конфліктологія», «Політичне прогнозування», «Політика і права людини», при написанні курсових, бакалаврських та магістерських робіт, при підготовці методичних рекомендацій з відповідних дисциплін, а також в написанні навчальних посібників. Теоретико-прикладні результати дослідження використані в роботі Департаменту цифрового розвитку та туризму Одеської обласної адміністрації за напрямом «інформаційна політика», «комунікації з громадськістю», цифрова освіта, в освітянських проектах з медіаграмотності «Фільтр» та платформа онлайн-освіти Prometheus, які мають на меті вчитися визначати маніпулятивний медіаконтент, розрізняти дезінформацію, шкідливі пропагандистські наративи тощо.

Репрезентативність результатів дослідження. Результати напрацювань В.О. Сокоринського викладені у трьох наукових статтях, опублікованих у

фахових виданнях України (категорія «Б») та апробовані на міжнародних конференціях в Україні.

Опубліковані наукові праці та рукопис дисертації достатньо повно відбивають результати проведеного В.О. Сокоринським наукового дослідження. Перелік опублікованих праць за темою дисертації відбиває зміст роботи відповідно до вимог атестації кадрів вищої кваліфікації.

Відповідність дисертаційного дослідження профілю спеціалізованої ради. За змістом дисертаційна робота В.О. Сокоринського «Феномен цифрового тоталітаризму: концептуалізація загроз демократії в інформаційному суспільстві», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, повністю відповідає спеціальності 052 Політологія.

Аналіз змісту дисертації. Специфіка проблем, що стали об'єктом дисертації В.О. Сокоринського, зумовили її логіку та структуру. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність теми; пояснюється зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження; окреслено застосовану для підготовки дослідження методологію; обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та прикладне значення; представлено апробацію роботи, наукові публікації, структуру дослідження. У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження цифрового тоталітаризму» розкрито особливості формування дискурсу тоталітаризму від класичних до цифрових форм та автором зазначається, що сучасна наукова дискусія навколо тоталітаризму виходить за межі класичного уявлення про репресивну владу та набуває більш складного, багатовимірного характеру, що поєднує в собі аналіз політичних інститутів, соціокультурних практик та технологічного впливу. Також заслуговує уваги обґрунтування думки, що концепції інформаційного суспільства не лише відкривають перспективу

демократичного розвитку, але й виявляють структурні загрози, що постають у разі неконтрольованого впровадження цифрових технологій без належного нормативного регулювання та правового захисту прав людини. У другому розділі *«Інструменти та загрози цифрового тоталітаризму»* здійснено аналіз технологій масового спостереження як інструменту політичного управління, алгоритмічної цензури, маніпуляції інформацією та контролю політичного дискурсу, технологічних корпорацій як суб'єктів політичного впливу в умовах трансформації режимів інформаційного управління. Автор зазначає, що, відповідно до світового досвіду, цифровий тоталітаризм може проявлятися у різноманітних формах та на різних рівнях, впливаючи на фундаментальні права та свободи громадян. Ці прояви включають цензуру Інтернету, масштабний моніторинг, ідентифікацію та репресії, а також використання штучного інтелекту для контролю інформаційного простору. У третьому розділі *«Механізми захисту прав людини в умовах розвитку цифрових технологій»* розглянуто та досліджено політико-правову базу захисту прав людини в умовах цифрових трансформацій; здійснено порівняльний аналіз практик цифрового регулювання в демократичних та авторитарних державах; проаналізована інституційна спроможність міжнародних та національних систем забезпечення прав людини в умовах інформаційного суспільства.

У дисертаційному дослідженні наявні висновки до кожного розділу. Загальні висновки дисертації відображають чітке виконання поставлених у дисертації мети і завдань.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових та фахових виданнях. Результати роботи автора мають достатній рівень висвітлення в 10 наукових публікаціях, 6 з яких надруковані у фахових наукових виданнях України із політичних наук категорії «Б».

Питання та зауваження до дисертації. Попри позитивне враження від дисертаційного дослідження В.О. Сокоринського, вважаємо доцільним вказати на деякі притаманні йому дискусійні моменти.

По-перше, дисертант змістовно досліджує еволюцію концепції тоталітаризму та її трансформацію в контексті цифрового розвитку, яка засвідчує її здатність адаптуватися до нових історичних та технологічних умов, проте потребує уточнення авторський підхід щодо сутності феномену «цифровий тоталітаризм».

По-друге, у підрозділі 2.1 автор аналізує цифровізацію, як провідний елемент сучасного розвитку людства, який торкається усіх сфер життя суспільства та обумовлений появою нових загроз тому вбачається доцільним додаткове роз'яснення інформаційно-технічних загроз інформаційної безпеки та розвитку держави.

Висновок. Проте зазначені зауваження та рекомендації не применшують роль і значення дисертації для політичної науки в Україні, яка формує позитивне враження своєю глибиною дослідження проблематики, алгоритмом викладу матеріалу та логікою його обґрунтування.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації В.О. Сокоринського мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем наукових праць, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження.

Вважаємо, що представлена до захисту дисертація В.О. Сокоринського «Феномен цифрового тоталітаризму: концептуалізація загроз демократії в інформаційному суспільстві» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані політологічні результати.

Дисертаційна робота В.О. Сокоринського «Феномен цифрового тоталітаризму: концептуалізація загроз демократії в інформаційному суспільстві» відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 052 Політологія та «Вимогам до оформлення дисертації»,

затверджені Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) та пунктам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеню доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а Сокоринський Володимир Олегович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Ірина МИЛОСЕРДНА

Особистий підпис	<i>Ірини Милосердної</i>
ЗАСВІДЧУЮ	
Начальник відділу кадрів ОНУ імені І.І. Мечникова	
<i>Андрій ГОЛЕНКОВ</i>	
" 11 " 08 20 25 р.	